

23.354

Юшовский, Б.

Княжеский город

Пліснеськ

БОГДАН ГОШОВСЬКИЙ

23354.

Львів. Бібліотека
А.М. УРСР

КНЯЖИЙ ГОРОД ПЛІСНЕСЬК

76763

ОБОРОННІ ВАЛИ ПЛІСНЕСЬКА

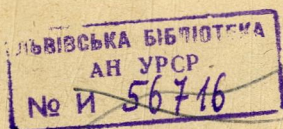

Л Ї В І В 1 9 3 7

302.6 (с47744)

301

Відбитка з Альманаху Червоної Калини 1938 р.

Й зачнеться ізнову від муки родильного крику.
Зпід ржі тисячліття залізом держава зросте.
І Рюрик країну ще раз нарече — «Гардаріка»,
І Ельгу, й Олега впізнають і море, і степ.

Е. Маланюк.

Рік 1937. приніс українському світові виїмковий ювілей: 750-ліття «Слова о полку» — поеми, що такою близькою чинить нам княжу добу, що з «сивої давнини» видвигає перед нами великі лицарські постаті «храбрих Русичів» та їхні діла.

В сучасному процесі українського росту цей ювілей набирає окремого значіння. Мандрівка в минуле, зокрема мандрівка в староруські, лицарсько-державницькі княжі глибини — це одна з головних передумов нашого національного самопізнання і нашої національно-історичної свідомости, це угольний камінь у кладенні могутньої й величавої будівлі українського майбутнього.

«Слово о полку» — оця героїчно-лицарська поема з залізного часу князів-воїв, коли «за землю руськую» майже безпереривно «летять стрѣлы каленыя, гримлють сабли о шеломы, трещать копия харалужныя», — оця поема стає для нас прецінним джерелом націо- і державно-творчих сил.

І коли сьогодні йде процес духового переродження української нації, коли прагнемо нового українця з новою лицарсько-героїчною психікою, такою притаманною й такою невідомною в сучасній добі — то зразків, світлих прикладів для цього мусимо шукати не деінде, а в княжих часах, що дали нам такий величній і такою небуденною любовю «руської землі» надиханий лицарсько-воєнний архитвір, яким є «Слово».

І якраз 750-ліття цього архитвору нашої старої літератури — це одна з прекрасних нагод збудити, чи поглибити в нас пізнання й культ світлої княжої доби.

І саме цим роковинам присвячена наша розвідка про старий княжий город Пліснеськ, що про нього згадується в «Слові» й який є одним з маловідомих ширшому загалові свідків княжого минулого в Галичині.

Автор «Слова», описуючи похід новгородського князя Ігоря Святославича на Половців у 1185. р., розказує тривожний сон, що снився братаничеві Ігоря, великому київському князеві Святославі. Опис цього сну закінчується такими словами: «всю ноць съ вечера босуви врани възграяху оу Плъсньска на болони, бѣша дебрь Кисаню и несошася къ синему морю».

Цитоване місце належить до одного з найтемніших

у «Слові» й тому теж діждалося воно багато різних інтерпретацій.

Поданий нами текст виглядає так в інтерпретації Др. В. Щурата¹⁾ і в його перекладі на сучасну мову звучить: «всю ніч з вечера бісові ворони грали під Пліснеськом на оболонні, були в дебрі Кисані й неслися до синього моря».

Найбільше клопоту численним дослідникам принесло якраз оце місце з цитованого уривку, в якому Др. В. Щурат говорить про дебру Кисань.

Як відомо, знайдений графом Мусін-Пушкіном рукопис «Слова о полку» згорів підчас пожежу Москви 1812. р., а одинока копія, зроблена для цариці Катерини II., далеко не згідна з первісним оригіналом. Треба тямити, що «Слово» дійшло до рук Мусін-Пушкіна у відписі мабуть із XVI. ст. а до того часу було воно нераз з різними похибками та невірностями переписуване. З тої теж причини походять оці численні «темні місця», над виясненням яких до сьогодні йде безупинна праця.

І так, прим., це місце тексту, в якому Др. В. Щурат бачить дебру Кисань, акад. В. Перетц²⁾ інтерпретує зовсім інакше, а саме: «...врани... бѣша дебрьски сани й несоша є кѣ синему морю», себто в перекладі: «...ворони... побивали гадюк у дебрі (сани — гадюки, змії) й несли їх до синього моря».

Про інші, просто фантастичні інтерпретації, не приходитьсь й балакати.

Для нас тут найважливіша згадка про Пліснеськ, який вдалося дослідникам найти разом з оболонням та дебрею на сумежжі Галичини й Волині. Находиться він саме в ряді цих оборонних городів, чи замків-фортець, якими вкрите було майже ціле пасмо горбів, що тягнеться від Львова аж по Крем'янець на Волині й зветься між Львовом та Золочевом Гологори, а від Золочева по пролом Ікви Вороняки.

Вздовж цього гористого пасма заховалися й до сьогодні численні, більш чи менш помітні городища. З них на окрему згадку заслуговує городище в недавньому містечку, а тепер селі Гологорах. Ці Гологори — це колишній княжий город, що про нього згадується вперше в літописі Нестора під р. 1098, коли то «на Рожному полі близь Голих-гір» Ростиславичі побідили вел. князя Святополка.

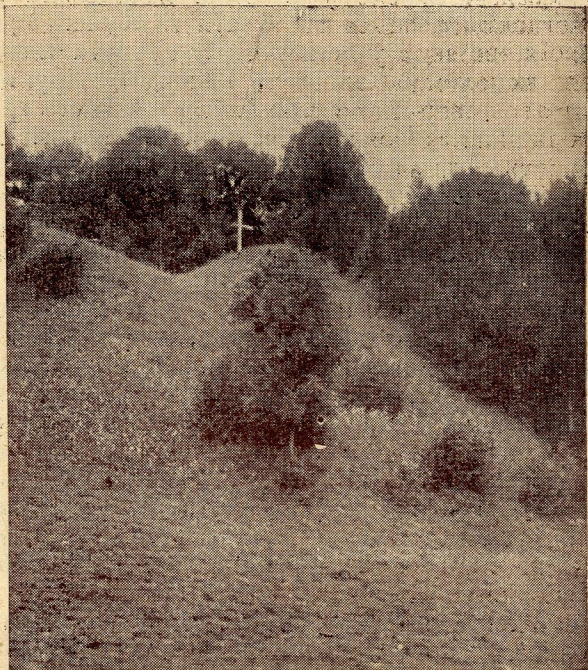
В часі нападів татар оця княжа кріпость в Гологорах

1) Гл. Записки НТШ Т. СХХVIII. Львів, 1919. В. Щурат: «Вид Пліснеська в «Слові о полку Ігоревѣ».

2) Гл. Збір. Істор. Філ. Від. УАН № 33. Київ 1926. Акад. Волод. Перетц: Слово о полку Ігореві. Памятка Феодальної України-Руси XII. віку.

зістала знищена з виїмком потрійних, порослих тепер лісом валів зі старенькою церковцею в середині.

Идучи далі оцим пасмом Гологір, находимо зчерги городище біля села Ремезовець з трьома заораними вже могилами побіч, далше городище на полі біля села Рикова. Звертаючи звідсіля на північ, находимо в полуднево-східній стороні села Тростянець малий три круглі вали, на 60 кроків довгі й до 2 м. високі, а крім них 18 круглих могил, високих пересічно 1-2 м. В поблизькому Колтові

Замкова гора, т. зв. «шолом» в Пліснеську.

находимо теж городище в лісі між ставком і Бугом (що впливає в сусідньому Верхобужу). Сліди городища заховалися теж на «святій горі» біля села Ушні. Звідсіля, прямуючи гостинцем Золочів—Броди, доходимо до городища Пліснеськ, чи як звуть його тепер Пліснисько. Положене воно по лівому боці гостинця (коли їхати до Бродів) 14 км. від Золочева, а 2 км. перед Підгірцями (відомими з польського ренесансового замку, в якому до часу війни містилися цінні пам'ятки — музей по Собескому). З усіх вичислених та й інших дооколишніх городищ (біля с. Кадлубиськ, Суходолів, у Висоцьку і т. д.)³⁾ Пліснеськ найбільше й заховане найкраще.

³⁾ Про вичислені городища гл. Bohdan Janusz: Zabytki przedhistoryczne Galicji Wschodniej, Lwów, 1918.

Як можна заключати з величини й розположення валів, було це відносно до тодішніх часів доволі велике місто й рівночасно важний стратегічний пункт у тодішніх військових операціях. Доказують цього й ті згадки, що їх поза «Словом» маємо теж у Літописах (Іпатському, Лаврентієвському та Галицько-Волинському) під рр. 1188. і 1233.⁴⁾

В тих саме роках ішли за галицький престіл майже безпереривні боротьби між уграми, галицькими боярами та тодішніми князями. І власне у р. 1188. волинський князь Роман Мстиславич, бажаючи опанувати галицький престіл, вислав своїх «воїв», щоб у першу чергу здобути твердиню Пліснеськ, як передумову здобуття Галича.⁵⁾ Друга літописна нотатка говорить знову про князя, пізнішого галицького короля Данила Романовича, який, як відомо, вів довгу й уперту боротьбу за Галицьку волость і саме в 1233. р. виправився з братом Васильком волинським і Олександром белзьким на Пліснеськ, відібрав його від бояр Арбузовичів⁶⁾ і з великою добичю вернувся до Володимира волинського.

Оці наведені літописні звістки доказують, що згадуваний в «Слові» Пліснеськ справді існував, був сильною твердинею й лежав на пограниччі Галичини й Волині. Коли ж іде про те, чи справді лежав він біля теперішніх Підгорець, у золочівському повіті, то на це маємо аж надто очевидні докази. Першзавсе таким доказом є заховані до сьогодні величезні вали, а далі й сама назва Пліснеськ, якої й тепер (з малою і несуттєвою зміною Пліснисько) вживають і яка занотована в хроніці монастиря оо. Василян. Доказами є теж топографічні назви, що згадуються в «Слові», а саме «оболоння» і «дебра».

Щодо оболоння, на якому князь Святослав бачив у сні «босуви врани», то його можна добавуватися в рівнині, що знаходиться між селом Підгірцями й сусідніми Загірцями, а яку нарід зве й сьогодні оболонням. У XII. ст., себто в час написання «Слова ѿ полку», села Підгорець ще не було так, що це оболоння і Пліснеськ були з собою безпосередньо злучені. Є одначе й друга рівнина, що тягнеться на північ від Пліснеська між селами Чехи й Висоцько й мабуть цю рівнину мав автор «Слова» на думці.

Промовляє за тим сильно одно явище, що його підмітив у згадуваній праці Др. В. Щурат, і судилося заобсервувати теж авторові цієї розвідки. Саме, коли осінню їхав

⁴⁾ Гл. Гал.-волинський Літопис вид. І. Тиктора, Львів, 1936. Т. I, стор. 85. і Т. II, стор. 8.

⁵⁾ Роман Мстиславич, волинський і галицький князь, що вів боротьбу з сильним галицьким боярством і бажав зміцнити княжу владу. Він же й обєднав Галичину й Волинь в одну Галицько-Волинську державу (1200—1340).

⁶⁾ Грушівський вважає, що недалекий Гарбузів може бути пам'яткою по Арбузовичах (гл. Іст. України — Руси Т. II, ст. 611).

він колесом з Бродів до Олеська, бачив просто несамоовиту картину: тисячі — хмари ворон, що великою чорною масою клубилися й зловорожо крякали на полях між Заболотцями, Чехами, Цішками та Олеськом. Вид тих тисячів ворон, що сповняють людину вражінням чогось жахливого, мимоволі нагадує сон князя Святослава, коли то:

»Всю ніч з вечера до рана,
бились бісові ворони,
Грали, крякали без вину
під Пліснеськом на болони«.

Вид могил в Пліснеську 1847. р.

(Репрод. з книжки: М. В. Стєczyński: Okolice Galicyi Lwów 1847)

Як тепер, так певно й у княжих часах, зліталися під Пліснеськ хмари ворон, шукаючи жиру на тодішніх кривавих побоєвищах. Для автора «Слова» стали вони зловіщим пророцтвом, яке й сповнилося, коли хмари половців перемогли українських князів і над Каялою «падоша стязи Игореви».

Попередньо ми сказали вже, що згадка в «Слові» про дебру Кисань завдала дослідникам багато трудів. В пошукуванні за цею дебрею натраплено на різні перешкоди головню тому, що назва «Кисань» серед місцевого населення зовсім незнана. Сама одначе дебра, як це бачимо з залученого ситуаційного пляну, знаходиться якраз біля Пліснеська. Властиво є дві дебри: одна від східньо-полудневої сторони вздовж гостинця і друга від півночі та заходу з потоком на дні. Обі ці дебри нарід так і зве «дебрами» й одну з них без сумніву мав на думці автор «Слова».

Назву «дебра» находимо теж у хроніці монастиря оо. Василіянів в Пліснеську (під р. 1766 і 1771 — „Plac od południa nad Debrą leżący“ і т. д.).

Існування колишньої назви «Кисань» старається доказати Др. Щурат м. ін. прізвиськами мешканців поблизьких Чехів, Висоцька, Дубя, Ясенова, Кадлубиськ, Олеська і Заболотець, а саме Кисі й Кисереї. Дуже цікава є переписка, яка велася у справі Кисані між галицько-українським істориком І. Шараневичом (1829-1901) і парохом Висоцька та сусідніми священниками й яку находимо в праці Др. В. Щурата. В одному листі з тої кореспонденції з 1897. р. находимо таке: «збіч гори на Пліснеську, звернена до гостинця, ведучого з Бродів до Золочева, як не менше і долина під збочею називається у тамошніх людей здавна «Кичарки і Кисарки». Дебри, по котрих суть хатки розкинені під монастирем, носять назву «Сеньки»⁷⁾.

«Кисань» — «Кисарки» — отут один зі шляхів до розвязки справи, яким і пішов Др. В. Щурат. Мушу одначе зазначити зі свого боку, що я ні разу підчас своїх численних мандрівок до Пліснеська ні назви «Кисарки», «Кичарки», ні «Сеньки» не найшов. «Наші дебри», «підмонастирська дебра» — ось назви, що їх сьогодні вживають місцеві селяни. Що більше, один старший господар у розмові зі мною каже: «та її (себто дебру) починають тепер якось називати, але як, не знаю». З цього простий висновок, що численні розшуки, ведені на місці за «Кисанею», стали оцю назву серед населення популяризувати⁸⁾. Це діялося головню до часу війни, коли за нею інтензивно шукали дослідники.

Теперішній парох Підгорець твердить, що дебра з північно-західної сторони справді зветься, чи бодай звалася «Сеньки» і в цій саме дебрі — подібно, як Р. Заклинський — добачується він старої Кисані. Так теж писав я в кількох своїх давніших статтях у пресі та журналах, однак самому мені — повторюю — назви «Сеньки» не вдалося ніяк устійнити.

Думаю, що деякі бодай матеріали відносно «Кисані» чи хоч би «Кисарок» та «Сеньок» могли би дати старі ґрунтові книги, себто т. зв. табуля чи то в Окружному Суді в Золочеві, чи в Городському в Олеську. Як заключаю з усіх дотеперішніх публікацій про Пліснеськ і Кисань, то досі ніхто до цих джерел не сягав, а мої дотеперішні заходи в тому напрямку не дали, на жаль, жадних вислідів.

Мусимо отже вдоволитися фактом, що дебри і така ж

⁷⁾ Гл. Др. В. Щурат: цит. розвідка.

⁸⁾ Гл. м. і. Роман Заклинський: Пояснення одного темного місця в Сл. о п. Ігора. Львів, 1906. Автор так і впав — як це доказує Щурат — жертвою оцей спопуляризованої назви «Кисань».

їх назва існують і що жадних інших назв (прим. вивіз, яр) тут не вживають.

Для оборонности Пліснеська дебри мали першорядне значіння. Незвичайно стрімкі, глибокі та широкі були при тодішній военній техніці й зброї прекрасною оборонною лінією.

Бачимо це наглядно на залученому пляні, де перший міський вал (А) знаходиться лиш в цих місцях, в яких немає природньої оборони, себто дебри і мочарів. Цей перший вал обороняв головню передмістя, яке, як треба додумуватись, знаходилося в нижчій частині міста в долині

Одна з могил в Пліснеську в теперішнім виді.

над потоком. Другий міський вал (Б) боронив вже самого міста від найбільш загроженої, бо отвертої, північно-східної сторони. До міських валів зачисляється теж короткий поперечний, нині мало вже слідний вал в долині перед мокляками. Мокляки ці, колись незвичайно великі, боронили місто з західної сторони. Згадані вали є сьогодні високі й широкі пересічно від 2 до 3 метрів. Порослі лісом заховалися в доволі доброму стані. Вал А, головню з північної сторони гостинця, є в кількох місцях перерваний.

Другу, вищу частину міста можна поділити на дві дільниці: міську і замкову. Ця остання була найбільш оборонною, а саме дебрами та мочарами з полудня і з заходу, а валами й ровами від сходу та півночі. Замку, що — як треба припускати — стоє на найвищому горбку

(сьогодні там вкопаний на кургані, мабуть могили, великий деревляний хрест)⁹⁾, боронили саме вали В, Г, Г і Д. Вал В не більший від валу А, зате другий замковий вал, себто Г, є вже високий до 5 м., третій (Г) є подвійний і широкий та високий на 7 до 8 м. Такої величини є теж вал Д, що опоясував і боронив вже самого замку. Крім вичислених валів, є ще короткий вал між другим міським валом (Б), а першим замковим (В), прадоподібно висипаний доривочно в часі оборони. Познак таких доривочних валів є більше.

Всі вичислені вали є в кількох місцях перервані. Мусіли отже бути тут міські брами і ними вела дорога зі сторони сьогоднішніх Підгорець до замку. Зазначена на пляні дорога виглядає так сьогодні і так теж мабуть виглядала вона в давніх часах. У цих місцях, де цю дорогу вже в останніх роках заорано, зазначена вона перерваними лініями.

Щодо ширини перерв-воріт, то вони найбільші в перших валах (20—30 кроків), в замкових валах вони щораз вужчі, так, що в валі Г і Д брама є широка всього на 5 кроків.

На підставі цього нашого опису Пліснеська бачимо, що справді був це город незвичайно оборонний і природою і валами та що добуття його вимагало не будьяких зусиль та жертв. Доказом цього може служити оцих кількості могил, що знаходяться в північно-східній частині серед валів і поза валами міста. Найбільша з них знаходиться поза валами й нараховує 50 м. в обводі. Найкраще заховалися могили у лісі, а могили в границях валів А і Б щораз більше нищатья і слідні щораз слабше.

Ці численні могили свідчать про завзяті бої, що велися за Пліснеськ. Зокрема мусіла йти тут завзята оборона міста підчас нападу татар, які здобувши й зруйнувавши в 1240. р. Київ, рушили далі через Волинь і Галичину на Угорщину, по дорозі ймовірно здобули Пліснеськ і зруйнували його так, що осталися по ньому лиш вали та могили.

Величина та й велика скількість цих могил звертали, річ ясна, увагу на себе й ними зацікавився науковий світ ще з початком минулого століття. Почалися численні досліді на місці останків старинного Пліснеська, які започаткував у 1810. р. Василянин о. В. Компаневич. Він розкопав три могили, в яких найшов людські шкелети, а при

⁹⁾ Цей найвище положений горбок називав теп. парох Підгорець «шолом». Цей назви я нігде не зустрічав; немає її теж у Йосифинській метриці Підгорець. Компаневич (гл. „Lwówianin“ 1838. Т. III. „Wiadomość o Podhórcach i t. d.“) зве її «лисою» („wzniosła góra zamkowa, łysa powszechnie zwana“.)

В розкопаних могилах найшов він великі залізні мечі, бронзові перстені, ножики, топірець та в ногах одного шкелету відро і т. д. Внедовзі по ньому варшавський археолог Шанявські розкопав дві могили і найшов у них шкелети, залізні шаблі, клінгу, перстені і под.¹¹⁾ На терені, де стояв замок, переводив в 1905. р. розкопки др. Гадачек зі Львова. Прокопав він саме довгий рів, одначе жадних слідів, зокрема мурів, не найшов. Це дає підставу думати, що замок був деревляний. В р. 1907. попав він на сліди оселі, яка погоріла, про що свідчили найдені ним звуглені частини деревляних хат і стоплене залізо. В часі своїх розкопок мав він зладити — як подає Р. Заклинський¹²⁾ — «плян фортифікацій». Чи одначе плян цей зладжено й опубліковано — мені на жаль невідомо.

Інтересні є вістки, які подає Щенснi Моравські¹³⁾. Говорить він саме (в р. 1847.), що «на замковій частині, головно між 3-тим і 4-тим валом (себто Г і Д) поверхня землі є покрита грубшою верствою жужлю, вугля, костей і черепів, що є доказом сильного в тому місці пожару й знищення; між 2-гим і 3-тім (себто Г і Г') валом від півночі *румовище з цегол* (підч. наше), сьогодні вже грубою верствою мурави покрите, вказує на остаточну руїну». В іншому місці маємо знова таке речення: «*Сліди мурів* (підч. наше) видно тільки при брамі в третім замковім валі (себто Г). Оці згадки Моравского про румовище і сліди мурів доказували би — всупереч розкопкам Гадачка, що в Пліснеську були не лиш деревляні, але й муровані будинки. Можливо, що дальші розкопки дали би в тому напрямку нові добутки.

Найдені в могилах речі, м. і. срібні й бронзові хрестики, доказують — згідно з опінією знатоків — що могили ці походять з перших часів прийняття християнства, себто з IX. ст. Беручи це під увагу, а також факт, що в могилах цих знайдено найбільше по п'ять шкелетів, то вирінає питання, де є в такому разі могили з пізніших часів, від IX. ст. вгору, себто до 1240. р., зокрема масові — як треба би сподіватися — могили хочби з часу нападу татар? Невже таких могил немає, або може при-

¹¹⁾ Гл. В. J. pusz, цит. твір.

¹²⁾ Гл. його цит. праця.

¹³⁾ Гл. Bibl. Nauk. Zakł. im. Oss. Z. XI. 1847 — Szczęsny M. rawski „Rzut oka na ... Pleśńsko“. В цій розвідці находимо теж плян Пліснеська (про який Р. Заклинський мабуть не знав), на основі якого є зладжений плян до нашої статті. Моравські, описуючи Пліснеськ, вживає назви «яр», а не добра. Робить він це просто тому, що в польській мові слова «добра» немає. Цікаве, що в бібліографії Пліснеська ніхто Моравского не подає, поминає його навіть такий сумлінний знаток і бібліограф, як Януш. Мабуть, що ця цінна праця використана вперше щойно в нашій розвідці.

падок хотів, що розкопувано якраз могили тільки з IX ст? Оце одно з питань, що його повинні розв'язати чергові розшуки в Пліснеську. Розшуки ці повинні піти теж у напрямку прослідження руїн колишнього монастиря в Пліснеську, чого ніхто, здається, ще не робив. Ще досі на місці, яке означене на пляні хрестиком, знаходяться його підземелля; можливо, що і в них криються якісь цікаві останки — пам'ятки.

Сьогоднішній монастир оо. Василіян, що мальовничо розложився недалеко валів над дебрею і біліє здалека на тлі зелених обривів терену, має свою обширну історію.

Манастирська церква оо. Василіян в Пліснеську.

Списана вона в монастирській хроніці (Синописіс), яка й каже, що первісну дерев'яну церкву заснувала княгиня Олена, дочка князя Всеволода белзького. Це саме читаємо на таблиці, що вмурована в сьогоднішній монастирській церкві, а саме: „Celsissima Principissa Helena M. Ducis Wsewoldi Filia Anno 1180 Hoc Monasterium Primo-Fundavit“.

Звістка ця оперта на переказі, який не має історичної основи хочби тому, що Всеволод белзький не мав доньки, лиш двох синів Олександра і Всеволода¹⁴). Всеж легенда про Олену між населенням Пліснеська дуже жива. Розказують саме, що вона з незвичайною відвагою боронила міста перед наїздником Бунякою¹⁵) і тут серед руїн зги-

¹⁴) Гл. Записки Чина С. ВВ. Т. IV. (Стаття Т. Коструби).

¹⁵) »Шолудивий Буняка« народня назва половецького хана, що на-
давав на Україну (1094—1107.) і в поході на Угрів ішов і вертав
дорогою попід Пліснеськ.

нула геройською смертю разом зі своєю вірною дружиною. Розказують теж, що запалася вона разом з замком під землю і часом виходить зі своїм почотом з могили, що знаходиться на місці замку і йде молитись на кладовище і в монастирський сад.

Крім згадки про княгиню Олену, говорить монастирська хроніка про старця Зосима, що походив з поблизького Білого Каменя і повернувши в 1583. р. монахом з Атонської гори, осів при церкві в ясині біля криниці. Тут прожив він у постах та на молитвах 45 літ, а по його

Учасники прогульки до Пліснеська в 1936. р.

смерти прибув тут в р. 1659. монах Созант Ломиковський, диякон зі Скитського монастиря, зібрав монахів та став будувати з ними монастир.

Монастир цей по різних перипетіях перетривав до сьогодні і тепер щороку відбуваються в ньому численні відпусти, м. і. 19. серпня в свято Преображення Господнього.

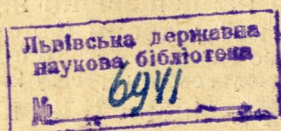
Користаючи з цієї нагоди, молодь дооколишніх місцевостей Золочівщини, Брідщини, Олещини й сумежніх повітів, а то й краю, устроює щороку в переддень відпусту, себто 18. серпня, від 1932. р., почавши, збірні масові прогульки на Пліснеськ, плекаючи та поширюючи в цей спосіб культ давне-минулого. Приманює Пліснеськ прогульковців своїм минулим, приманює й своєю чарівною первісною красою. Це безперечно найкращий закуток на

сумежжі Поділля й Волині, якому природа не пожаліла своїх чарівних і багатих скарбів. Вже здалека, коли їхати гостинцем зі сторони Золочева, виростають перед очима високі горби, вкриті зеленню лісів, а далі показуються вали города з великим хрестом, що простягає свої рамена високо понад довкілля. В підніжжі його мальовнича, з дикими проломами дебра, з гомінким потоком на дні, а в долині, на тлі зелених смерек білі мури монастиря і церкви.

І щороку правиться в ній ранне Богослуження для учасників стрічі і щороку здригаються мури святині від могутнього співу, що вилітає з дужих юних грудей і благанням несеться до висот неба: «Боже, великий...» Цілоденна мандрівка по валах старого княжого Пліснеська кінчається з вечірнім сумерком і тоді понад ним несеться знов могутній спів — молитва за «силу і волю, славу і владу».

І слухають її ліси і скелі, слухають могили, слухає легендарна геройська Олена, слухають залізні її вої.

Будиться з сумерку віків минуле, будяться його творці й герої, щоб почерез сучасність творити нове майбутнє.

КОЖНИЙ МОЛОДИЙ УКРАЇНЕЦЬ Й УКРАЇНКА
передплатує й поширює журнал молодих

ДОРОГА

Річна передплата 2 зол., піврічна 1'10 зол., одно число 0'20 зол.

Адреса: „ДОРОГА“, Львів, Гродзіцких ч. 1 III п.

Число розрахункового переказу 264.

НОВЕ СЕЛО

Найкращий селянський часопис

Хай буде в кожному селі, в кожній українській селянській хаті. Бо часопис **НОВЕ СЕЛО** це найкращий **приятель і учитель** Українського Селянина.

Передплата на рік коштує 6 зол. Число розр. переказу 47.

Адреса: **НОВЕ СЕЛО**, Львів, Дом ніканська 11.

Селяни! Робітники! Українська молоде!

Від січня 1937 р. виходить у Львові

САМООСВІТНИК

часопис масової освіти в якому ведуться ілюстровані
лекції в усіх ділянках знання

Річна передплата 3 зол. — піврічна 1'80 зол.

Адреса: **САМООСВІТНИК**. Львів, Гродзіцких ч. 1 III п.

Число розрахункових переказів 255.

**Через пізнання славної минувщини —
мостимо шлях до ВЕЛИКОЇ МАЙБУТНОСТІ!**

В-во „Українська Культура“

масово репродукує історичні образи найкращих українських мистців, портрети українських князів, гетьманів, вождів поетів і т. п.

В-во „УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА“

Львів, Домініканська 11. I. п.

Батьки! Матері! Передплатіть негайно

„МАЛІ ДРУЗІ“

найкращий і найдешевший журнал
для української дітвори й доросту.

Передплата річно 1'50 зол., піврічно 0'80 зол.

Число розрахункового переказу 248.

Львів, Гродзіцких 1. III. п.

Q, 45kon (1987)

by

6941

PM 6941j